

glavju prikazuje Šinkovec še vprašanje jugoslovanskih zapornikov v Dachau. Vlasto Kopač, France Žemva ter Branko Albaneze orišejo delo jugoslovanskih komunistov v tem taborišču. Veliko pozornosti posvetijo delovanju organiziranih jugoslovanskih predstavnikov po osvoboditvi taborišča in njihovim prizadevanjem, da bi pospešili repatriacijo v Jugoslavijo, ki so jo ameriške zasedbene oblasti zavlačevale.

Dodatno razsežnost dajejo grozotam Dachaua pričevanja preživelih taboriščnikov. Skupaj jih je 33, od njih pa so nekatera tudi v obliki pesmi. Pomenijo kamenčke v pošastnem mozaiku trpljenja, ki so ga nemški »nadjudje« pripravili najprej svojim »nevrednim« rojakom, nato pa tudi pripadnikom »manjvrednih« narodov.

Sliko dachauskega pekla dopolnjujejo še pretresljive dokumentarne fotografije in risbe iz taboriščnega življenja, obdobje po osvoboditvi pa lepo ilustrirajo ponatisnjeni prispevki iz jugoslovanskega glasila Dahavski poročevalec, ki je izhajal od 3. maja do 5. junija 1945. Delo zaključujejo pregledi števila dachauskih taboriščnikov po narodnosti aprila 1945, njihovih tedenskih obrokih hrane, esesovskih činov (te so morali taboriščniki dobro poznati, sicer so jih ostro kaznovali) ter seznam vseh podružnic dachauskega taborišča in nemških podjetij, ki so izrabljala suženjsko delo internirancev.

O vrednosti tega tehtnega in temeljitega dela priča med drugim tudi Kajuhovala nagrada, ki jo je Zbornik prejel. Vsak, ki se prebije skozi strahote po njegovih straneh, pa ga nedvomno pretresen odloži z željo: »Nikoli več takih grozot!«

Andrej Vovko

Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji, knjiga 6 (marec—april 1943), Partizanska knjiga 1981, 390 str.

V začetku letošnjega leta, z letnico 1981, je izšla 6. knjiga Zbornika dokumentov revolucije v Sloveniji, v kateri so objavljeni dokumenti iz marca in aprila 1943. Edicijo, katere prva knjiga je že precej orumenela, saj je dočakala starost 20 let in je v knjigarnah ni več dobiti — izdaja Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v založbi Partizanske knjige. Zamišljena je bila kot del velikega jugoslovanskega načrta objave virov za zgodovino ZKJ in delavskega gibanja narodov Jugoslavije. Načrt ni bil uresničen v predvidenem obsegu, Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji izhajajo zato kot samostojna serija. V njej so objavljeni predvsem dokumenti političnih in oblastnih organov in ustanov naše revolucije. Z njo naj bi izpolnili praznino, ki je nastala z edicijo Zbornika dokumentov in podatkov o NOV in POS, kjer so objavljeni predvsem vojaški dokumenti in sta bila tako naš narodnoosvobodilni boj in ljudska revolucija prikazana nepopolno.

Tema serije: politični razvoj naše revolucije in narodnoosvobodilnega boja in razvoj ljudske oblasti je narekovala izbor dokumentov. Upoštevati je bilo treba vse znane vire partizanskega izvora in druge, ne glede na fonde in ustanove kjer so, in prikazati celotno obdobje čimbolj enotno in izčrpno. Kriterij za izbor se je prilagajal ohranjenosti virov. Medtem ko je bilo za leti 1941—1942

potrebno objaviti domala vse ohranjene vire, ne glede na to, pri katerem organu so nastali, terenskem ali rajonskem komiteju KPS ali odboru OF itd. ali so jih napisale skupine aktivistov ali posamezni zaupnik in celo tiskano gradivo, je po letu 1943 podoba precej drugačna. Tedaj so vse številnejši komiteji KPS in odbori OF svojo dejavnost razširili skoraj na vse slovensko narodnostno ozemlje. Tudi partizansko dopisovanje in zveze so bile že razmeroma urejene. Zaradi številnejših ohranjenih virov ni več potrebno objavljati kompletnega ohranjenega gradiva, kakor za prvi dve leti. Poročila okrožnih organov so praviloma pisana na podlagi rajonskih in ta na osnovi terenskih poročil. Zaradi ponavljanja podatkov teh torej ni treba več objavljati. Pri tem pa tudi virov, ki bi po vrsti in izvoru sodili v izbor, pa po vsebini ne povedo nič novega (npr. zapisniki sej OOOF za Kočevsko) niso tiskani vsi v celoti, pač pa so nekateri v opombah le omenjeni. Objavljeno ali uporabljeno je tako vse pomembnejše gradivo, ki je bilo znano ob pripravi posamezne knjige Zbornika.

Način obdelave virov je tako kot način ureditve zbornikov v osnovi enak načinu, ki se je uveljavil pri vojaškem zborniku. Upošteevane so bile dolgoletne izkušnje pri pripravljanju tega zbornika, marsikaj pa se je oblikovalo tudi pri delu samem npr. dosledno citiranje virov pri vsakem pojasnilu, dopolnitvi ali razrešitvi ilegalnega imena ali šifre, natančno navajanje dolžine nečitljivega ali izpuščenega besedila itd. Uredništvo je pri obdelavi težilo za tem, da objavi vire tako, da bo uporabnik imel pred seboj čim vernejšo podobo izvirnika.

Vsebinske dopolnitve in pojasnila ter razrešitve ilegalnih imen so bile poleg izbora virov najtežja in najzahtevnejša naloga, često rešljiva le z zaslíševanjem preživelih prič. V tej možnosti je glavna značilnost obdelave in objavljanja virov iz obdobja narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije.

Tudi ureditev je podobna kot v vojaškem zborniku. Vsak dokument ima v okviru posameznega zvezka delovno številko in naslov, ki obsega zvrst dokumenta, kdo ga pošilja, datum in komu, s kratko označeno vsebino. Vsaka knjiga ima kazalo in register imen in krajev.

V letos izišli 6. knjigi je 121 dokumentov: poročil, zapisnikov, okrožnic, navodil, ki ponazarjajo temeljne značilnosti delovanja osrednjih, pokrajinskih in okrožnih forumov KP, OF in množičnih organizacij neposredno po podpisu t. i. Dolomitske izjave 1. marca 1943 do zбора aktivistov na Pugledu na predvečer 1. maja 1943. Z Izjavo so predstavniki KPS, slovenskega sokolstva in krščanskih socialistov postavili ne le trden temelj politični in organizacijski enotnosti OF ter poudarili vodilno vlogo Partije v njej, temveč tudi dejansko končali s strankarskim življenjem na Slovenskem. Objavljeno gradivo z zбора — zlasti referat Edvarda Kardelja in študija Borisa Kidriča Dve leti Osvobodilne fronte — s katero je 6. knjiga tudi sklenjena, osvetljuje predvojno strankarsko življenje na Slovenskem ter razlaga nastanek OF in nakaže glavne bodoče naloge. V ostalem je objavljeno razmeroma veliko število dokumentov s Primorske, kjer ohranjeno arhivsko gradivo dopušča dokaj dobro dokumentiranje politične problematike (tudi podporo odporniškemu italijanskemu in furlanskemu gibanju v Italiji). Precej je dokumentov s t. i. Ljubljanske pokrajine. Zlasti živahno je dopisovanje med Ljubljano in vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja, ki je marca 1943 še v Dolomitih. Manj je dokumentov z Gorenjske, redki pa so za Štajersko in še redkejši za Koroško, medtem ko za Prekmurje za to obdobje

nismo našli nobenega. Gradivo v glavnem hranita arhiva Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in Zgodovinskega arhiva CK ZKS.

Opozorila bi še na nekatere druge zanimive dokumente, npr. na pismo Iva Lole Ribarja z oceno našega narodnoosvobodilnega gibanja, potem ko je 2 meseca živel z našimi enotami v Beli Krajini in na Dolenjskem, ali na brzojavko Kominterne Edvardu Kardelju o načinu boja proti Draži Mihailoviću in četnikom. In še na nekaj, menim, da bi bilo treba opozoriti ob izdaji dokumentov. Kot vemo je privlačnost in draž ob prebiranju in študiranju arhivskih dokumentov v tem, da so neposreden produkt življenja in pričajo sami po sebi. Čeprav objavljeni dokumenti ne morejo več posredovati prav vsega kot npr. neko originalno pismo ali beležka, vendarle ohranijo neposreden zapis, razpoloženje, dikcijo. Vzemimo za primer poročilo primorskega aktivista, ki poroča o napadu Italijanov na naše aktiviste in pravi, da odbora OF ni več, je padel v roke črnim volkovom. Ali pismo iz Ljubljane iz začetka marca 1943, ko se je znašel na zvezi med Ljubljano in vodstvom v Dolomitih izdajalec, ki je vso pošto nosil nemški obveščevalni službi, preden jo je dostavil naslovníkom. Iz pisma veje zaskrbljenost, nervoza, toda nobene panike ali resignacije. Ta plat marsikaj pove raziskovalcu, menim pa, da bi jo mogli uporabiti tudi v vzgojnem delu npr. pri pouku zgodovine naše NOB, zlasti pri spoznavanju krajevne zgodovine.

In če se kratko dotaknem še vprašanja, kako (ali sploh) naprej. Menim, da bi bilo potrebno nadaljevati. Cilj, ki je bil jasno postavljen, bi bilo treba doseči. Teh 6 knjig dokazuje, da je to možno in potrebno. Koncept je postavljen, ne bi ga kazalo spreminjati, metoda je izdelana in utečena, delavci v arhivih gradivo poznajo, tako da izbor gradiva ne bi bil težak. Če bi bilo moč zagotoviti redna finančna sredstva, bi kazalo pohiteti. Prvih 6 knjig je izhajalo polnih 20 let prav zaradi finančnih težav, posledice tega pa so urediški in tehnični zapletljaji. Od sedmih članov redakcije, ki je pripravila prve knjige (Tone Ferenc, Ferdo Fischer, Davorin Jeršek, Rozalija Lukman, Miroslav Luštek — odgovorni urednik, Marija Oblak-Čarni, Terezija Traven), sta končno ostali le še Rozalija Lukman in Marija Oblak-Čarni. Po smrti odgovornega urednika Miroslava Luštka je 5. knjiga v veliki meri in 6. knjiga zbornika v celoti njuno delo. Razveseljivo je zato, da Inštitut za zgodovino delavskega gibanja ponovno načrtuje izdajanje dokumentov nadaljevati. Želimo mu lahko le, da bi bil pri tem deležen potrebne podpore. Zaželeto pa je treba tudi, da bi dokumenti ne zbledeli predno bi bili objavljeni in da bi avtorjem, ki bi z objavljanjem nadaljevali, še mogli pri obdelavi pomagati tovariši, ki so NOB vodili in v NOB sodelovali.

Marija Oblak-Čarni

Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI. del, knjiga 16, Boji v Sloveniji 1944, Ljubljana 1981, 984 str.

Šestnajsta knjiga slovenskega dela Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov s podnaslovom »Boji v Sloveniji« je sestavni del široke jugoslovanske zbirke gradiva, ki obsega že več kot 160 zvezkov. Njen VI. del, v katerem so objavljeni dokumenti iz Slovenije, obsega